

**Het priesterlijk dienstwerk
als dienst aan de vreugde**

Walter Kardinaal Kasper

Sint-Janscentrum

's-Hertogenbosch, 5 juli 2010

*De toespraak van kardinaal Kasper
'Het priesterlijk dienstwerk als dienst
aan de vreugde' vond plaats op 5 juli
2010 tijdens de Nationale Priesterdag
in 's-Hertogenbosch als afsluitende
voordracht van de lezingencyclus van
het Sint-Janscentrum naar aanleiding
van het Jaar van de Priester.
Vertaling: F. De Rycke.*

Het priesterlijk dienstwerk als dienst aan de vreugde

Walter Kardinaal Kasper

Het Jaar van de Priester is geëindigd. Het is anders gelopen dat we gedacht hadden. Het jaar werd overschaduwd door een duistere wolk van schandalen – eerst in de Verenigde Staten, vervolgens in Ierland, dan in Duitsland, Oostenrijk, in België en tevens in Nederland. Deze schandalen hebben de Kerk geschokt en het vertrouwen in ons, priesters, en in de Kerk als instituut ernstig beschaamd. Desondanks kunnen we niet zeggen dat het Jaar van de Priester mislukt is. Integendeel, dat wat gebeurd is en publiek werd kan op lange termijn ook worden tot een *kairos*, een moment van genade. Want nu is duidelijk geworden: de situatie kan niet eenvoudigweg zo verder gaan. We hebben reden tot bezinning, tot zuivering en vernieuwing.

Priester-zijn vandaag

Ik wil niet uitweiden over de problemen waarmee priesters tegenwoordig te kampen hebben. Vanzelfsprekend ben ik me er van bewust dat het voor een priester problematisch en belastend is wanneer hij tegenwoordig niet slechts voor één, maar voor drie, vijf of nog meer parochies zorg te dragen heeft, en wanneer hij tegelijk merkt dat er nog slechts weinigen zijn die hem kunnen opvolgen en zijn opdracht verderzetten. Vanzelfsprekend dringt zich dan de vraag

op: 'Hoe moet dat verdergaan?' Bij voorbaat moet ik eerlijk toegeven: ook ik ken geen concrete antwoorden, ook ik kan geen definitieve oplossing aanreiken.

Het probleem is ook niet louter van getalsmatige aard; veel benauwender vind ik de kwalitatieve moeilijkheden. De discussies over priesterschap en celibaat hebben velen onder ons, en velen van de gelovigen, in verwarring gebracht en verontrust. Toen ikzelf meer dan 50 jaar geleden priester werd, voelden wij ons gedragen door een grote instemming van de gelovige gemeenschap. Niemand zou gezegd hebben: 'Je bent dwaas om deze levenskeuze te maken; jij zou toch ook wel iets beters aankunnen'. Dergelijke morele ondersteuning ontbreekt tegenwoordig in verregaande mate.

Daarom hebben we momenteel des te meer nood aan priesters met een sterke innerlijke identiteit, die echter niet vervallen in het extreem van het oude clericalisme in een modern gewaad. Het clericalisme is geen teken van kracht, maar juist van zwakte. Gepoogd wordt om een zwakke innerlijke identiteit te compenseren door vaak lachwekkende uiterlijke kentekenen. Ik ben een voorstander van een decente priesterkleding: we dienen als priesters herkenbaar te zijn en een zichtbaar teken te stellen dat we nog bestaan en dat de boodschap die we uitdragen, niets heeft ingeboet. Maar we mogen niet de indruk wekken dat we nog in het tijdperk van de barok of in de 19e eeuw leven: we dienen mensen van deze tijd te zijn en – ondanks het vaak tegendraads karakter van onze boodschap – te tonen dat ook wij mensen van de 21ste eeuw zijn.

Deze overwegingen confronteren ons met het probleem van het priesterschap in deze tijd: we dienen mensen van deze tijd te zijn en uit te dragen: 'Vreugde en hoop, verdriet en angst van de mensen van vandaag, vooral van de armen en van hen die, hoe ook, te lijden hebben, zijn evenzeer de vreugde en de hoop, het verdriet en de angst van Christus' leerlingen' (*Gaudium et Spes* 1). We dienen derhalve mensen van deze tijd te zijn, zonder evenwel daarbij onze priesterlijke identiteit te verliezen. We moeten evenzo, ja zelfs in de allereerste plaats tijdgenoten, getuigen van Jezus Christus zijn. In deze spanning, in deze paradox bevindt het priesterschap zich heden ten dage. De spanning laat zich niet opheffen door loutere aanpassing; ze kan enkel opgelost worden wanneer we de identificatie met Jezus Christus en met zijn 'zaak' beschouwen als een levens- en heilsnoodzakelijk, contrasterend programma.

Vooraleer we ons derhalve afvragen: 'Hoe zal de priester van de toekomst zijn?' en 'aan welke priesters hebben we nood in de 21ste eeuw?' dienen we ons de meer fundamentele vraag te stellen: 'Wat is een priester eigenlijk?'

De priester als man van God

Paulus noemt zijn leerling Timoteüs een 'man Gods' (1 Tim 6,11). Dat betekent méér dan dat wij, als priesters, als het ware het grondpersoneel van God zijn, functionarissen van de firma 'God en Zoon'; we zijn geen handelsvertegenwoordigers van God, die proberen om hun koopwaar zo voordelig mogelijk aan de man te brengen. Ons motief om over God te

spreken is ook niet louter dat dit nu eenmaal bij ons beroep hoort, dat we ervoor betaald worden. Uit de context waarin Paulus zijn leerling Timoteüs als 'man Gods' aanduidt, blijkt dat er méér aan de orde is. De apostel waarschuwt voor onenigheid, hebzucht, kwalijke begeerten, en hij roept op tot gerechtigheid, godsvrucht, geloof, liefde, volharding, zachtmoedigheid.

Daarmee wordt niet louter morele rechtschapenheid aangeduid; bedoeld wordt dat de priester, niet enkel met de mond maar in zijn hele bestaan en met zijn hele leven getuigt dat God bestaat, dat Hij een levende God is, dat Hij een God van mensen is. In een wereld die meent zich te kunnen redden zónder God, moet hij garant staan voor God. De priester dient in deze, in zichzelf opgesloten wereld om zo te zeggen de hemel open te houden. In deze wereld, die God weliswaar meestal niet expliciet loochent, maar Hem naar de rand verdringt en aan Hem voorbijleeft, moet de priester tonen dat God voor hem persoonlijk, en door hem voor anderen een realiteit is, met wie men rekening kan en moet houden. De priester doet dit voornamelijk door een man van gebed te zijn, en door normen te stellen voor zichzelf en voor zijn leven.

Hij dient een dimensie te ontsluiten, die tegenwoordig meestal verborgen blijft, hoewel ze van levensbelang, ja zelfs levensnoodzakelijk is. De priester dient te tonen: datgene wat we kunnen zien, vaststellen, berekenen, plannen en maken vormt niet de enige werkelijkheid – en al hoegenaamd niet de beslissende werkelijkheid. Positief uitgedrukt moet een priester uitstralen: je bent niet louter een product van een

evolutie of van een blind toeval. Iemand is er, die jou kent, bemint, die naar jou luistert, die jou aanvaardt, bij wie je geborgen bent in leven en in sterven. Zin en inhoud bestaan werkelijk, zelfs wanneer alles op onzin lijkt uit te draaien; tegen alle wanhoop in mogen we reële hoop hebben.

Men heeft daarom al gesproken van een noodzakelijke theocentrische ommekeer in het priesterlijk dienstwerk. Zonder geloof in God stort een priesterleven in. De priester moet getekend zijn door een passie voor God en voor diens 'zaak': het Rijk Gods. Dit maakt de priester tot een theoloog in de oorspronkelijke betekenis van het woord: iemand die met alle vezels van zijn hart getuigt van God. Omdat de levende God tegenwoordig allesbehalve als vanzelfsprekend aangenomen wordt, ervaart men de priester als een vreemde eend in de bijt. Een priester is anders, en dient ook in vele zaken anders te zijn. Een priester stoort. In deze context moeten we weliswaar een onderscheid maken tussen enerzijds het onvermijdelijke *skandalon*, het geloof als steen des aanstoets, en anderzijds de schandalen, die niet zouden mogen bestaan en waarvoor we zelf schuld dragen.

We kunnen nog een stap verder gaan. De priester spreekt niet enkel over God, hij handelt ook in de naam van God: wanneer hij bedienaar is van de sacramenten, wanneer hij de consecratiewoorden of absolutieformule uitspreekt. Hierdoor wordt duidelijk hoeveel waarde God aan de mens hecht: Hij neemt mensen in zijn dienst om te doen wat Hij ook alleen zou kunnen. Zo beschouwd is de priester een teken van de nederdaling Gods. Juist hierdoor ook was de Pastoor van Ars

zo getroffen, toen hij zich verwonderde over het mysterie van het priesterschap.

Dit alles betekent, dat we met name in de huidige situatie van het verwijderd-zijn van God ons niet mogen concentreren op bijzaken en ons niet door nevenfenomenen en randvragen mogen laten afleiden. Het is tijd om ons op het wezenlijke te concentreren. Het is tijd om over God te spreken en van Hem te getuigen. We mogen dit niet op een vage en afgebleekte wijze doen: we moeten getuigen zijn van de God, die ons in Jezus Christus zijn menselijk en menslievende gelaat getoond heeft. Dit brengt mij bij het volgende punt.

Vriendschap met Jezus Christus

Jezus noemt zijn leerlingen 'vrienden'. 'Ik noem u geen dienaars meer. (...) U heb Ik vrienden genoemd want Ik heb u alles meegedeeld wat Ik van de Vader heb gehoord' (Joh 15,15). Hiermee ben ik aangekomen bij een tweede, fundamentele uitspraak over het priesterschap, en heb ik het diepste en meest intieme van het priester-zijn aangeroerd. Priester-zijn betekent vriendschap met Jezus.

Om dit duidelijk te maken, zou ik willen beginnen met een bijbeltekst die voor mij zeer waardevol is geworden op mijn weg naar het priesterschap. De bewuste ervaring speelde zich af, ongeveer 60 jaar geleden, toen ik student was aan het gymnasium. Ik zie het kerkgebouw nog voor me, de plaats waar ik zat, en ik kan me zelfs nog letterlijk enige zinnen herinneren van die bewuste preek over de roeping van de

eerste leerlingen volgens het Johannesevangelie (Joh 1, 31-51).

De beide leerlingen luisterden naar Johannes de Doper: 'Zie het Lam Gods!' Meteen werd een diepere snaar in hun borst geraakt, een verwachting en hoop, waarvan ze zelf nog geen heldere voorstelling hebben. Ze gaan, niet zonder enige schroom, Jezus gewoon achterna. Wanneer Hij zich omdraait en hun vraagt: 'Wat verlangt ge?', antwoorden ze bedeesd: 'Rabbi, waar verblijft Ge?' Hij nodigt ze uit: 'Gaat mee om het te zien!' Deze ontmoeting was voor hun dermate belangrijk en ingrijpend, dat ze vele jaren later nog steeds het tijdstip konden aangeven, waarop het plaatsvond: 'Het was ongeveer het tiende uur'.

Ook tegenwoordig hebben vele roepingsverhalen een gelijkaardige vorm. Ze beginnen met een innerlijke zoektocht, waarbij het doel van die zoektocht vaak nog niet duidelijk is bij de aanvang. Er zijn heden ten dage veel meer jonge mensen dan wij denken, die zich bezighouden met een innerlijk groeiproces. Ze zijn tegenwoordig doorsnee wat ouder dan vroeger, vaak zijn ze reeds aan een andere studie begonnen of hebben deze afgesloten, sommigen waren reeds in het beroepsleven actief. Maar ze zijn op zoek naar méér, en vragen zich af of Jezus het antwoord op hun queeste is. Ze proberen het gewoon. Want het vinden van antwoord op die zoektocht vereist de nodige tijd, tegenwoordig meestal een aanzienlijk langere periode dan vroeger. Men moet zich deze tijd gunnen, en bij Jezus wonen. 'Wonen' impliceert meer dan alleen 'verblijven'; het betekent: vertrouwd-zijn, thuis-zijn, op die wijze bij anderen zijn dat men nader tot zichzelf komt,

omdat men zich geaccepteerd weet. 'Wonen' betekent: de plaats van zijn bestaan gevonden hebben.

Priester-zijn en christen-zijn kunnen enkel vanuit die persoonlijk doorleefde, telkens vernieuwde en geïntensiverde vriendschap met Jezus te begrepen en geleefd worden, met volharding in de moeilijkheden die zich zowel in de ene als in de andere levensstaat voordoen. We moeten ons telkens opnieuw met Johannes, de Beminde Leerling, aan de borst van Jezus leggen om Hem te verstaan (Joh 13,23); we moeten Hem begeleiden op zijn wegen; bij Hem schoollopen, dat wil zeggen studeren; en tenslotte moeten we met Hem volharden op de Olijfberg; en ons mede begeven op weg naar Emmaüs (Lk 24,13-35). Dààr zal Hij ons, wanneer we ontmoedigd zijn en willen opgeven, de betekenis van de Schriften, dat is: de Wil van God, beter en dieper verklaren – om Hem vervolgens in het breken van het Brood, in de viering van de eucharistie, daadwerkelijk te herkennen. Dan kunnen we, met de leerlingen van Emmaüs belijden: 'Hij is waarlijk opgestaan!' Hij leeft, Hij heeft de machten van het kwaad, van de leugen en van het geweld overwonnen; en ook wij zullen met Hem en in Hem leven.

In de huidige roepingen-crisis is er geen andere uitweg dan de opdracht die paus Johannes Paulus II aan het einde van het grote jubileumjaar 2000 als wegbegeleider voor de nieuwe eeuw en voor het nieuwe millennium voorgesteld heeft: een nieuw begin maken vanuit Jezus Christus. Zijn aangezicht zoeken. Dat was het programma van alle vernieuwingsbewegingen uit de geschiedenis van de Kerk. Ook voor ons, vandaag, is er geen ander.

Met recht kan men zich echter afvragen: geldt dit niet voor ieder christen? Ongetwijfeld: elke christen is gedoopt voor en in Christus, en geroepen tot navolging des Heren. Zo is er derhalve het gemeenschappelijk priesterschap van alle gelovigen. Maar het Nieuwe Testament leert ook dat Jezus uit de grote groep van zijn leerlingen bepaalde mannen op specifieke wijze geroepen heeft; met name in het Markusevangelie wordt dit op zeer indringende wijze beschreven (Mk 3,13-19). Markus besluit: 'Hij maakte ze tot zijn leerlingen'. De roeping is een werkdadig, scheppend woord, dat de geroepenen tot leerlingen maakt. Hiermee wordt het scheppende en onherleidbare, kwalitatief nieuwe van de specifieke roeping van de leerlingen aangeduid. De roeping deelt niet enkel een uiterlijk, blijvend ambt mee; ze drukt een stempel op het hele leven en schenkt een nieuwe, metafysische kwalificatie. De leerlingen die Jezus roept en uitzendt, worden door Hem bij name genoemd. Zij zijn geen anonieme, uitwisselbare, onpersoonlijke functionarissen: zij dragen een naam, waarmee ze bekend en aanvaard zijn; in hun eigen persoon staan zij borg voor hun 'zaak'. Zij zijn getuigen, die met hun hele persoon instaan voor datgene waarover zij getuigenis afleggen. Alleen als getuigen kunnen zij overtuigen.

De betekenis van deze zijnswijze als getuigen verklaart Jezus onmiddellijk voorafgaand aan de uitspraak: 'U heb Ik vrienden genoemd', namelijk: 'geen groter liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden' (Joh 15,13). Daarin is Jezus ons voorgegaan. Over Jezus zelf staat geschreven, aan de vooravond van zijn lijden en sterven:

'Jezus, die de zijnen in de wereld bemind had, gaf hun een bewijs van zijn liefde tot het uiterste toe' (Joh 13,2). Jezus' zelfgave in zijn dood is het 'non plus ultra' van zijn liefde en van zijn vriendschap voor ons. Wie Hem navolgt, moet zijn kruis op zich nemen en Hem volgen' (Mt 10,39; 16,24).

Daarmee komen we aan een beslissend punt, dat ons duidelijk maakt wat het priester-zijn inhoudt. Eind jaren '60, begin jaren '70 was het gemeengoed om te zeggen dat Jezus zichzelf en zijn leerlingen nooit als priesters gekarakteriseerd heeft; Hij zou integendeel, in het voetspoor van de profeten, de cultus- en offerpraktijk en daarmee ook het cultische priesterschap bekritiseerd en zelfs afgeschaft hebben. Deze these drukt een zekere waarheid uit, maar het is slechts de halve waarheid. Mét de profeten en de psalmen heeft Jezus het cultische priesterschap aan een kritische, nieuwe interpretatie onderworpen.

Deze nieuwe interpretatie wordt uitgedrukt in Jezus' woorden bij het laatste avondmaal, wanneer Hij spreekt over zijn zelfgave 'voor de velen' met de woorden van de liederen van de lijdende dienaar uit het boek Jesaja (Jes 53,12; Mt 26,28 par.). Sint Paulus drukt dit als volgt uit: 'Dit is mijn lichaam voor u' (1 Kor 11,24), dat wil zeggen: mijn leven, mijn bestaan voor u. De Brief aan de Hebreeën legt Jezus de woorden van Psalm 40 in de mond: 'Slachtoffers en gaven hebt Gij niet gewild, maar Gij hebt voor Mij een lichaam bereid. (...) Ik ben gekomen om uw wil te doen' (Hebr 10,5.9). Onomwonden betekent dit: de priester, en Jezus zelf als hogepriester geeft en offert niet iets, maar hij geeft en schenkt zichzelf weg.

Deze persoonlijke, nieuwe interpretatie van het priesterschap duidt op de openbaring van het diepste mysterie van God. Want God is liefde (1 Joh 4,8.16). 'Zozeer heeft God de wereld liefgehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven' (Joh 3,16). Priester- worden en priester-zijn impliceren een volledige overgave. Gods zelfmededeling, geopenbaard in de pro-existentie van Jezus; diens radicale bestaan-voor-God en voor de medemensen tot de inhoud van het eigen leven maken, betekent: zijn leven tot een geschenk maken voor God en voor anderen.

Een dergelijke, priesterlijke levensstijl staat in scherp contrast met de hedendaagse, wijd verbreide individualistische en hedonistische levenshouding, die zoveel mogelijk uit het eigen leven halen wil en toch ook nooit voldaan is. Een dergelijke priesterlijke levensstijl staat ook in tegenspraak met clericale carrièrezucht, met het streven naar macht, invloed en aanzien. Tegenover deze neigingen stelt Jezus: 'Wie zijn leven wil redden, zal het verliezen, maar wie het opoffert, wie het weggeeft, die zal het winnen, die krijgt het rijkelijk en overvloedig teruggeschonken' (Mk 8,35 par.). Dit betekent: zelfwegschenking als zelfverwerkelijking.

Deze evangelische grondhouding als het hart van het priesterlijk bestaan wordt onder onze aandacht gebracht en geactualiseerd wanneer we tijdens de eucharistie, in de naam en in de persoon van Jezus de woorden uitspreken: 'Dit is mijn lichaam dat voor u gegeven wordt', 'dit is mijn bloed dat voor allen vergoten wordt'. De viering van de eucharistie vormt daarom ook op existentiële wijze het hart en de krachtbron van het priesterlijk bestaan.

Met en voor de anderen

Alles dat tot nu toe gezegd werd, toont: de priester maakt deel uit van de gemeenschap van alle christenen, gemeenschappelijk hebben allen deel aan het priesterschap van Christus. Allen zijn broeders en zusters, dienovereenkomstig betitelden de eerste christenen elkaar als vrienden (3 Joh 15). Uitsluitend op basis van zijn ambt is de priester niet beter of heiliger dan de andere christenen. Net als alle anderen moet hij zijn zonden bekennen, net als alle anderen is hij aangewezen op de barmhartigheid van God en van zijn medemensen. Niet zelden zal hij zich beschaamd voelen tegenover het intensieve religieuze leven van christengelovigen die aan hem toevertrouwd zijn.

Het jongste concilie heeft de leer van het in het doopsel gefundeerde, gemeenschappelijk priesterschap opnieuw in herinnering geroepen en getoond dat de priester geen deel uitmaakt van een hogere klasse of kaste. De tijd is voorbij dat bisschoppen vorsten en prinses, priesters parochiedespoten waren. De bekoringen van een nieuw clericalisme moeten radicaal weerstaan worden. Zij drukken geen gelovig dynamisme uit, maar onzekerheid, die zich vastklampt aan verouderde standsverschillen en gedragingen. Velen hebben deze ontwikkelingen ervaren als een afbreuk aan het ambtelijke priesterschap. In werkelijkheid betekenen zij echter een verrijking. De vriendschappelijke verbondenheid met alle christenen bevrijdt de priester immers van een tegennatuurlijk isolement en van een ondraaglijke vereenzaming; het geeft hem een thuis in de geloofsgemeenschap als één grote familie en verrijkt hem met

de veelvoudige gaven, die in de gemeenschap voorhanden zijn.

Het ambtelijk priesterlijk dienstwerk is gegrondvest in de, op het doopsel gebaseerde, gemeenschappelijke priesterlijke bestaanswijze van alle christenen. Alvorens een toekomstig priester zich tot het bijzonder dienstwerk kan laten zenden, moet hij, met de anderen, groeien in de gemeenschap en vriendschap met Jezus Christus en zich daarin waarmaken. Hij moet aantonen, dat hij een goed christen is, en anderen het christelijk geloof niet enkel aanleren maar ook voorleven kan. Hij moet leren om andere charismata, ook die van vrouwen, te respecteren en met hen samen te werken.

Omgekeerd is het gemeenschappelijk priesterschap van alle gelovigen aangewezen op het dienstwerk van het ambtelijk priesterschap. We danken het gemeenschappelijk priesterschap niet aan onszelf; we kunnen het ook niet uit onszelf alleen beleven. Het werd ons geschonken, en wel op een wijze die overeenkomt met de incarnatie van God in Jezus Christus: namelijk op menselijke wijze. Het wordt bemiddeld door menselijke woorden en menselijke tekenen, die wij de sacramenten noemen. De geloofsgemeenschap kan zichzelf niet volmachten om deze woorden te spreken en de sacramenten te bedienen. Zij kan niet de regie over haar bestaan in eigen handen nemen; dat is immers niet in overeenstemming met het genadekarakter van het christelijk bestaan. Daartoe is de bijzondere zending en machtiging van het ambtelijk priesterschap nodig. Dit vertegenwoordigt het niet-maakbare genadekarakter van het christelijk bestaan.

Diegenen die tot het ambtelijk dienstwerk geroepen zijn, moeten de andere gelovigen voorbereiden voor de dienst die hun opgedragen wordt (Ef 4,12). Ze zijn christen met de anderen en priester voor de anderen. Zo wordt het priesterlijk bestaan gekenmerkt door een spanning tussen een 'in' en een 'tegenover'. De priester maakt deel uit van de geloofsgemeenschap, maar hij staat, bij de voltrekking van zijn dienstwerk, eveneens gevolmachtigd tegenover haar. Augustinus heeft deze spanning onder woorden gebracht in zijn bekende uitspraak: 'Met u ben ik christen, voor u ben ik bisschop' (Sermo 340,1).

De priester dient en mag in de naam van Christus spreken en in persona Christi handelen. 'Wie u hoort, hoort mij' (Lk 10,16). Paulus drukt het helemaal scherp uit: 'Wij zijn dus gezanten van Christus, God roept u op door ons woord. Wij smeken u in Christus' naam' (2 Kor 5,20). In de naam en in de persoon van Jezus te handelen impliceert tevens: op een dergelijke wijze spreken en handelen, als ook Hij gesproken en gehandeld heeft en zich in de omgang verhiel. Van zichzelf zei Hij: 'Ik ben onder u als degene die bedient' (Lk 22,27). Hij heeft zichzelf ontledigd en vernederd (Fil 2,7 f.). De ambtelijke volmacht is dus geen macht: ze betekent geen overheersing, maar dienst. 'Wie onder u de eerste wil zijn, moet de slaaf van allen zijn' (Mk 10,44). We zijn geen meesters over het geloof van anderen, maar dienaars aan hun vreugde (2 Kor 1,24). Zo eist ook Paulus niet de voornaamste, maar de laatste plaats voor zich op (1 Kor 4,9), en vaak bestempelt hij zichzelf als vuilnis.

De priester – een geestelijke

Wanneer dit gezegd wordt, klinkt vaak de vraag: 'Wie kan zoiets? Kan ik het?' Reeds de eerste leerlingen hebben zich ontsteld afgevraagd, toen ze de radikale woorden vernamen over de navolging van Jezus: 'Wie kan dan nog gered worden?' Het antwoord van Jezus luidt: 'Dit ligt niet in de macht der mensen, maar voor God is alles mogelijk' (Mt 19,25 f.). Daarom ook heeft Hij, voor zijn hemelvaart, de leerlingen niet meteen uitgezonden, maar hun opgedragen te wachten tot ze de H. Geest zouden ontvangen (Hand 1,4-8).

Het priesterschap is geen prestatie van onszelf; het is geen acrobatiek op het hoge koord. Niet zonder reden werden ons bij de priesterwijding onder gebed de handen opgelegd en is ons de Geest Gods op werkzame wijze toegesproken (Hand 6,6; 8,17.19; 13,3; 19,6; 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6). Priesters worden derhalve 'geestelijken' genoemd. Vanzelfsprekend hebben alle gelovigen op grond van hun doopsel en vormsel deel aan de H. Geest. Allen zijn geestelijken. Doch aan ieder wordt de Geest op een eigen wijze gegeven. Zo is er, reeds in het Nieuwe Testament, het specifieke Geest-charisma dat door handoplegging en gebed wordt medegedeeld. In moeilijke omstandigheden mag dat, om zo te zeggen, het vaste punt zijn waarop we ons kunnen verlaten.

Weliswaar kunnen we ons daarop enkel verlaten, wanneer we ook vanuit de Geest en volgens de Geest leven. Tot het priesterlijk dienstwerk behoort wezensnoodzakelijk een geestelijke levensstijl. Daarover zou veel op specifieke wijze

genoemd kunnen worden; van het gebedsleven (dat absoluut noodzakelijk is) en het ontvangen van het sacrament van boete en verzoening tot een juiste omgang met de aardse goederen. Van de priester wordt geen leven in armoede verwacht, wel een levensstijl van apostolische eenvoud en bescheidenheid, hulpvaardigheid, vrijgevigheid en beschikbaarheid, kortom: pro-existentie. Ik kan daar in deze context echter niet nader op ingaan.

Omdat er over dit thema zo veel gediscussieerd wordt, wil ik enkele woorden wijden aan het ongehuwd-zijn. Ik ben me er van bewust, dat vele leken en ook vele priesters een verandering van de celibaatswetten bepleiten en zich daar ook sterk voor maken. Deze eis is geenszins nieuw: in de loop van de geschiedenis werd ze regelmatig geformuleerd: in de 11e en 12e eeuw in het kader van de Gregoriaanse Hervorming, in de 16e eeuw in de Reformatie, in de 18e/19e eeuw met de katholieke Verlichting en na de secularisatie. Ook de voornaamste reden voor deze eis, het tekort aan priesters, is hoegenaamd niet nieuw: in de 16e en 18e/19e eeuw was de nood net zo nijpend.

Vermoedelijk zal ik u nu teleurstellen. In alle eerlijkheid moet ik u echter bekennen: ten eerste bestaat er, realistisch bekeken, niet het geringste uitzicht op een fundamentele wijziging, niet alleen van de zijde van Rome, maar ook niet van het wereldepiscopaat. Ik wil en mag geen valse verwachtingen wekken, die naderhand des te meer beschaamd zouden worden. Ten tweede zou de toestand in de evangelische kerkgenootschappen er glanzend uitzien, moest de these waar zijn dat de gewenste veranderingen de situatie

duurzaam ten goede zouden keren. Deze gemeenschappen voldoen immers sedert lange tijd aan de gestelde eisen – opheffing van de celibaatsplicht en wijding van vrouwen. Staan zij er echter beter voor? Toegegeven: zij hebben meer dominees, maar ze hebben aanzienlijk minder kerkgangers en actief participerende gelovigen, en de vrouwen tonen geen grotere tevredenheid over hun kerkgenootschappen. Ten derde is er het argument dat het celibaat geen bijbelse grondslag heeft en pas in de 12e eeuw (Tweede Concilie van Lateranen, 1139) werd ingevoerd. Dit argument wordt keer op keer herhaald, maar het laat zich naar de huidige stand van de historische kritiek niet meer zo houden.

Ik kan de belangrijkste argumenten, op dezelfde wijze, slechts in staccato presenteren. Het is waar dat het ongehuwd-zijn van de priester geen goddelijk gebod is. Het berust echter wel op goede bijbelse gronden. Om het belangrijkste te noemen: Jezus zelf heeft, in volledige tegenspraak met de toenmalig gangbare opvattingen omtrent rabbi's, ongehuwd geleefd. Uitdrukkelijk heeft Hij gesproken over de onhuwbaarheid omwille van het Rijk der Hemelen (Mt 19,11 f.). De eerste leerlingen hebben alles achtergelaten, ook hun families (Mt 19,27). Zelfs in de periode, onmiddellijk volgend op tijdperk van de apostelen, heeft de Kerk de raad van de Apostel (1 Kor 7,25) ter harte genomen en erkend dat het ongehuwd-zijn als ongedeelde dienst voor de 'zaak des Heren' (1 Kor 7,33 f.) in hoge mate bij het priesterschap past. Recent wetenschappelijk onderzoek heeft namelijk aangetoond, dat het voorschrift van onthouding teruggaat tot in de periode, onmiddellijk na de apostelen; vele onderzoekers spreken zelfs

van een apostolische traditie. De nieuwe ontwikkeling aan het begin van het tweede millennium bestond louter daaruit, dat zich uit de eis tot onthouding het canonieke verbod op een huwelijk voor priesters ontwikkelde, en dat de priesterwijding als een canoniek huwelijksbeletsel vastgesteld werd.

Het Tweede Vaticaanse Concilie heeft deze meer als anderhalf duizend jaar oude traditie van onthouding bevestigd en de celibaatswetten bekrachtigd (*Presbyterorum Ordinis* 16). In een argumentatie tegen de celibaatswetten kan men zich dus noch op de letter, noch op de geest van het concilie beroepen. In tegendeel! Alle postconciliaire pausen hebben de beslissing van het concilie bekrachtigd en theologisch en spiritueel verdiept. In hedendaags perspectief bevatten de celibaatswetten weliswaar geen tot dogma verklaarde kerkelijke leer, maar het betreft evenmin louter disciplinaire voorschriften; het is een theologisch onderbouwde, sinds onheuglijke tijden geldende traditie en praktijk van de Kerk. Met de beste wil van de wereld kan ik me geen paus noch een concilie voorstellen, die of dat fundamentele wijzigingen zou aanbrengen aan deze traditie.

Vanzelfsprekend ben ik bekend met de contra-argumenten, en ik maak me geen illusies met betrekking tot de concrete moeilijkheden om het celibaat te beleven in de tot dusver ongekend overgeseksualiseerde en geërotiseerde samenleving. Het eschatologische tekenkarakter van de vrijwillig gekozen onhuwbaarheid omwille van het Rijk der Hemelen kan slechts moeilijk duidelijk gemaakt worden. Wat dat betreft moeten we echter duidelijk zijn: niet enkel het celibaat, maar ook het christelijk huwelijk bevindt zich in een crisis. Van beide

levensvormen kan men zich afvragen hoe ze beleefd kunnen worden in een samenleving waarin de klassieke christelijke waarden rond seksualiteit, huwelijk en gezin maatschappelijk in verval geraakt zijn.

De celibataire levensvorm kan daarom enkel binnen een bewust aangenomen christelijke levensvorm beleefd worden. Daartoe worden, tegenwoordig meer als vroeger, pedagogische en psychologische voorbereiding en toerusting vereist. Het vrijwillig gekozen ongehuwd-zijn is een vorm van het 'alles achterlaten' (Mk 10,28 f.), om geheel in gemeenschap en in vriendschap met Jezus te leven en zich overal heen te laten zenden waar Hij wil. Het celibaat verschaft een innerlijke en uiterlijke vrijheid tot de ongedeelde dienst aan het evangelie, omdat het vrijwaart van vele wereldlijke zorgen en overwegingen om gezin en familie (1 Kor 7,28-35).

Voor alles kan men elke priester alleen maar toewensen, dat hij in zijn leven op vriendschappelijke grondslag verbonden kan zijn met vrouwen, die menselijke rijpheid en edelmoedigheid bezitten, en die de geestelijke levensvorm van de priester respecteren en ondersteunen. De vrouw die ons het meeste helpen kan, is Maria. Voor mij is dit méér dan louter een terloops vermelde, vrome frase. Deze uitspraak wordt onderbouwd door de persoonlijke ervaring van mijzelf en van vele priesters, die getuigen dat een gezonde Mariale vroomheid hoort bij de celibataire levensstijl.

Omdat het ongehuwd-zijn in een bredere context staat, zou een geïsoleerde verandering van de toelatingsvoorwaarden op lange termijn geen grotere toeloop van kandidaten voor het

priesterschap veroorzaken. Slechts wanneer we erin zullen slagen om fascinatie voor een geestelijke levenswijze op te wekken en het priesterschap op een aanstekelijke wijze voor te leven, kunnen we vooruitgang boeken. Niet anders dan in het verleden geldt ook nu dat priesterroepingen ontwaken wanneer jonge mannen priesters ontmoeten die overtuigend op hen overkomen.

De schoonheid van het priesterlijk dienstwerk

Bij alle moeilijkheden, ongemakken en ontgoochelingen moeten we de schoonheid van het priesterlijk dienstwerk opnieuw ontdekken. Ik kan slechts enkele aanwijzingen geven.

De priester als herder, die mensen samenbrengt, hen voert naar de bronnen van het Leven, die naar het voorbeeld van de Goede Herder op zoek gaat naar hen die het spoor bijster zijn: diegenen die te gronde gegaan zijn, die gemarginaliseerd zijn, die in materiële of geestelijke nood verkeren; die priester met een hart voor armen en kleinen en met een goed woord voor allen.

De priester als bode en getuige van het evangelie, de Blijde en bevrijdende Boodschap; de priester die het Woord Gods verklaart als Licht van het Leven en Licht der wereld, die oriëntatie biedt, horizonten van zin en hoop ontsluit, die bemoedigt en vertrouwen uitstraalt.

De priester als dienaar van de verzoening. Hij is de enige, die niet enkel schuld begrijpen kan en kan helpen om te

verwerken, maar die ook zeggen kan: 'Uw zonden zijn u vergeven', en die daarmee uitspreekt: je mag en kan een nieuw begin maken. Naar mijn aanvoelen is het één van de diepste wonden in het Lichaam van de huidige Kerk, dat het sacrament van barmhartigheid zo in onbruik is geraakt en wij ons ambt van barmhartigheid zo weinig uitoefenen. Waaraan heeft onze wereld immers meer nood dan aan barmhartigheid en verzoening?

Tenslotte mogen wij, in de sacramenten, mensen begeleiden bij alle cruciale gebeurtenissen in hun leven, van hun geboorte tot de dood. De eucharistie is de viering van de grote, laatste wilsbeschikking van de Heer, ze vormt het midden en het hoogtepunt van het leven van de Kerk en van de priester. De jonge Kerk vierde het 'breken van het Brood' met eschatologische jubel (Hand 2,46), die in de uitroep 'Maranatha', 'onze Heer komt', uitgedrukt wordt (1 Kor 16,22). De viering van de eucharistie anticipeert op de vreugde van het Rijk Gods, ze geeft een voorsmaak en onderpand van de toekomstige heerlijkheid, ze is een liturgie van de wereld, waarin de volledige kosmos betrokken is, ze brengt nu reeds de hemel op aarde, ze is sacrament van hoop.

Dit klinkt zeer mooi, maar een dergelijke opsomming kan ook radeloos maken. Hoe kan men in dat alles een eenheid bereiken? Hoe kan dat alles volbracht worden, wanneer men zorg draagt voor drie, vier, vijf of meer parochies; wanneer in de ouderdom de eigen krachten afnemen maar de verplichtingen toenemen? Ik ben me ervan bewust dat velen letterlijk 'als gekken' werken en zwoegen tot ze uiteindelijk

buiten adem, uitgeput en mogelijk ook ontgoocheld zijn. Velen worden innerlijk en uiterlijk verscheurd en slagen er niet meer in, hun leven tot een eenheid te integreren.

Ik kan geen praktische raad geven. Het kan echter hulp bieden, wanneer men uit theologisch oogpunt uitgaat van de eucharistie als kernmoment van het priesterlijk handelen. Alle andere opgaven van de priester lopen immers op de eucharistie toe of leiden zich uit haar af. De overige sacramenten leiden naar de eucharistie toe of concentreren zich om haar heen. Doopsel en vormsel vormen de toegangspoort, het sacrament van verzoening neemt de zondaar opnieuw op in de volle eucharistische gemeenschap. De ziekenzalving bereidt de zwaar zieken en stervenden voor op de deelname aan de voltooiing van de eucharistie in het hemelse bruiloftsmaal. De priesterwijding machtigt tot het vieren van de eucharistie; het sacrament van het huwelijk verzinnebeeldt de eenheid en de liefde tussen Christus en de Kerk (Ef 5,21-33) en bouwt huwelijk en gezin op tot een soort huiskerk (*Lumen Gentium* 11).

De viering van de eucharistie is niet enkel doel en midden, maar ook uitgangspunt, bron van kracht voor de zending in de wereld. We kunnen het eucharistische brood niet delen wanneer we ook niet het dagelijks brood delen. De eucharistische *communio* moet ons aansporen tot een cultuur van delen, solidariteit en broederlijkheid.

Vanuit een dergelijke eucharistische opvatting en concentratie van het priesterlijk dienstwerk en van de zielzorg kan een eenduidige lijst van prioriteiten afgeleid worden. Op

analoge wijze kunnen we de grondregel uit de regel van de H. Benedictus toepassen: 'Niets mag voorrang krijgen boven de eredienst' (Hfdst. 43). We kunnen ook zeggen: de eucharistie moet op alles voorrang hebben; zij moet het midden vormen, van waaruit al het andere betekenis ontvangt.

Dienaar van de vreugde

Ik besluit met enkele overwegingen naar aanleiding van de spreuk, waaronder ik 53 jaar geleden mijn priesterlijk dienstwerk gesteld heb en die mij ook vandaag nog als een wezenlijke opdracht van elke priester toeschijnt, namelijk: dienaar van de vreugde te zijn. In essentie wordt de mens geboren voor de vreugde. Gelukkig-zijn wil eenieder. Doch waar vinden we het geluk? De vraag is met name tegenwoordig van belang. Want het ontbreekt vaak aan vreugde, tenminste wanneer deze méér betekent dan amusement, plezier en vermaak. De schoonheid van het priesterlijke dienstwerk bestaat daarin, dat het ook dan nog en wel juist dan mooi blijft, wanneer het plezier verstomt. Voorzeker mag niets tekort gedaan worden aan de onschuldige, alledaagse vreugden, die het leven vaak leefbaar maken. Er mag hoegenaamd niets beknot worden, maar er dient ons veel, zelfs beslissends, daarenboven aangereikt te worden. Het Johannesevangelie spreekt van de vervolmaking van de vreugde (Joh 15,11). Mij lijkt het een belangrijke opgave, mensen te helpen de ware bronnen van de vreugde te ontdekken.

Om zo te zeggen bereiden de alledaagse vreugden ons voor, zij anticiperen, ze wekken als vanzelf de smaak naar méér en naar een vreugde, die niet onmiddellijk weer vervliegt maar die blijft. In deze zin heeft Jezus gesproken met de Samaritaanse vrouw aan de put van Jakob (Joh 4,13 f.) en met de menigten, die Hem na de broodvermenigvuldiging tot hun broodkoning wilden uitroepen (Joh 6,27.35.49-51.54). Dit positieve uitgangspunt van een christelijk humanisme lijkt mij ook vandaag de juiste pastorale aanpak te zijn. We moeten niet de zwakheden van mensen opsporen en trachten pastoraal uit te buiten; beter is het, een aanknopingspunt te zoeken bij wat er aanwezig is in het leven aan grootsheid en schoonheid, en daarmee de zin voor God op te wekken. Alleen God is groot genoeg om de volledige omvang, de hoogte, de diepte en de breedte van ons hart te vervullen. 'God alleen is genoeg' (Teresa van Avila). Augustinus kan getuigen, als samenvatting van zijn levenservaring: 'Gij hebt ons geschapen tot u, en onrustig is ons hart totdat het rust vindt in u' (Confessiones I,1).

Over dit geluk moet men niet zo lang dromen, totdat men zich verslapen heeft. De gelovige weet zich nu reeds definitief aanvaard en verheven; zijn leven is nu reeds definitief geborgen in de liefde van God. 'Niets kan ons scheiden van de liefde Gods, die is in Christus Jezus, onze Heer' (Rom 8,39).

We hebben dus geen reden, om alleen maar Jobstijdingen te verkondigen, treurmarsen te spelen en klaagliederen aan te heffen. Wij dienen de boodschap van de verrijzenis, van vreugde en van hoop te verkondigen. Het dienstwerk van de priester wordt, ondanks het Kruis, dat er ook deel van

uitmaakt, nu reeds omstraald door het licht van de verrijzenis. De priester verkondigt de boodschap van Pasen; daardoor kan hij oriëntering, licht, troost, vertrouwen, hoop en vreugde brengen in het leven van vele mensen. Hij dient ervan te getuigen: 'De vreugde die de Heer u schenkt, zij uw kracht' (Neh 8,10).

Op die wijze is het priesterschap niet uitgediend. Het blijft, ook in de toekomst, voor mensen een noodzakelijke en noodwendende dienst. Voor de priester zelf is het een lonend en mooi dienstwerk. Het gebed van de priester bij aanvang van de eucharistieviering in de voorconciliaire liturgie uit Psalm 42 (43) blijft ontegensprekelijk waar: 'Introibo ad altare Dei, ad Deum qui laetificat iuventutem meam', 'Ik ga op naar het altaar van God, de God die mijn jeugd verblijdt'. De priester kan ook vandaag en in de toekomst dienaar van de vreugde zijn (2 Kor 1,24). Ik heb er geen spijt van, dat ik 53 jaar geleden dit beroep gekozen heb. Ik zou het opnieuw doen.

's-Hertogenbosch, 5 juli 2010

Walter Kardinaal Kasper